

zeeuws maritiem

M U
Z E E
W N



Ontdek **gisteren**,
begrijp **vandaag**
en geef de
toekomst door.

NAAM:

LESSENSERIE
Zeeuws slavernijverleden

INHOUDSOPGAVE

LES 1

3

In deze les maak je kennis met het Zeeuws slavernijverleden.

LES 2

9

In deze les leer je over belangrijke gebeurtenissen uit het Zeeuws slavernijverleden.

LES 3

28

In deze les ga je alles wat je de afgelopen drie lessen geleerd hebt over het Zeeuws slavernijverleden, toepassen in een zelfgekozen opdracht.



LES 1

Lees het verhaal en beantwoord daarna de vragen.

Ik heet Kwame. Als kind ben ik samen met mijn vader ontvoerd door een paar enge mannen met wapens. We werden met houten ketens vastgemaakt aan een heleboel andere mensen. En zo trokken we in een lange stoet door het bos tot we bij een groot water kwamen. Daar stond een groot stenen huis en op het water lag ook een groot huis. We kwamen in handen van mannen die ik nog nooit had gezien. Ze waren zo wit als de buik van een vis en ze hadden gouden haren. Ze leken op geesten.

Deze mannen hadden ook wapens. Maar onze meesters waren niet bang van ze. Ze spraken zelfs met elkaar. We hoorden dat we met dat huis op het water weg zouden gaan naar een heel ver land. We zouden daar moeten werken. Maar ik dacht dat die witte mannen ons zouden opeten. Ik was erg bang. Ik miste mijn moeder. Ik was bang dat ik haar nooit meer zou terugzien, ook mijn zusje niet en mijn vriendjes. Zouden die zich afvragen waar ik was?

Gelukkig was mijn vader bij mij. Nadat we een tijdje in dat stenen huis gebleven waren, werden we naar dat schip gedreven. Zo heette dat huis op het water. We zaten met honderden andere mannen, vrouwen en kinderen bij elkaar gepropt in het ruim. Zonder licht en met weinig frisse lucht. Ik had de hele tijd honger, want ik kreeg niet genoeg te eten. Ik stonk ook, want ik kon me niet wassen en ik lag tussen de plas en poep van andere mannen en vrouwen. Ik was vaak verdrietig, dan lag ik heel stil te snikken en dan hoopte ik dat niemand me zou horen.



Ik was blij als we naar het dek mochten. Daar zongen we liedjes en deden we dansjes om onze stijve spieren te strekken. Ik vond het zo fijn om dan met mijn neus heel hard alle buitenlucht op te snuiven. Een heerlijk gevoel... Tot we weer terug moesten naar de nauwe ruimte onderin het schip waar we bovenop elkaar lagen, waar het warm en verstikkend was.

Toen we na een lange tijd eindelijk aan land kwamen werd ik al gauw verkocht om op een plantage te werken. Snikheet, benauwd en keihard werken, op blote voeten! Deed je niet wat er gevraagd werd dan kreeg je er van langs met de zweep. We moesten ook komen kijken als er iemand met de zweep kreeg. We werden de hele tijd in de gaten gehouden door de opzichters. Ik heb mijn vader nooit meer gezien.

Soms hadden we ook plezier. Dan zongen we liederen met elkaar en we dansten. We zongen over die vreselijke mannen die ons in de gaten hielden. Ze konden toch niets van onze taal verstaan. Dan konden we met elkaar lachen. Even vergaten we alle pijn en verdriet. Op een dag werd mijn beste vriend opgesloten. Hij was brutaal geweest tegen de

'blanken'. Toen kreeg ik het idee om te vluchten. Ik was mager en klein en ik kon hard rennen. Dat had ik thuis geleerd. Maar bang was ik ook, want wat zou er gebeuren als ik gepakt werd...? Daar probeerde ik niet aan te denken.

Ik kreeg mijn kans op een dag dat er minder opzichters aanwezig waren op de plantage. Toen er even niemand in de buurt was heb ik het op een lopen gezet. Ik rende, rende en rende nog harder dan ik kon. Diep het oerwoud in. Ik was bang, maar ik dacht er aan dat veel mannen en zelfs een paar vrouwen dit ook hadden gedaan. Dus moest het mij ook lukken.

Ik kwam aan bij een dorpje, midden in het oerwoud en ik zakte door mijn benen. Ik kon het niet geloven. Ik was gevlucht en het was gelukt! Eindelijk kon ik proeven van het vrije leven en kon ik mijn eigen bestaan opbouwen. Iets waar ik jaren naar had verlangd. Ik ben in slavernij gebracht, maar ik zal sterven als een vrij mens.

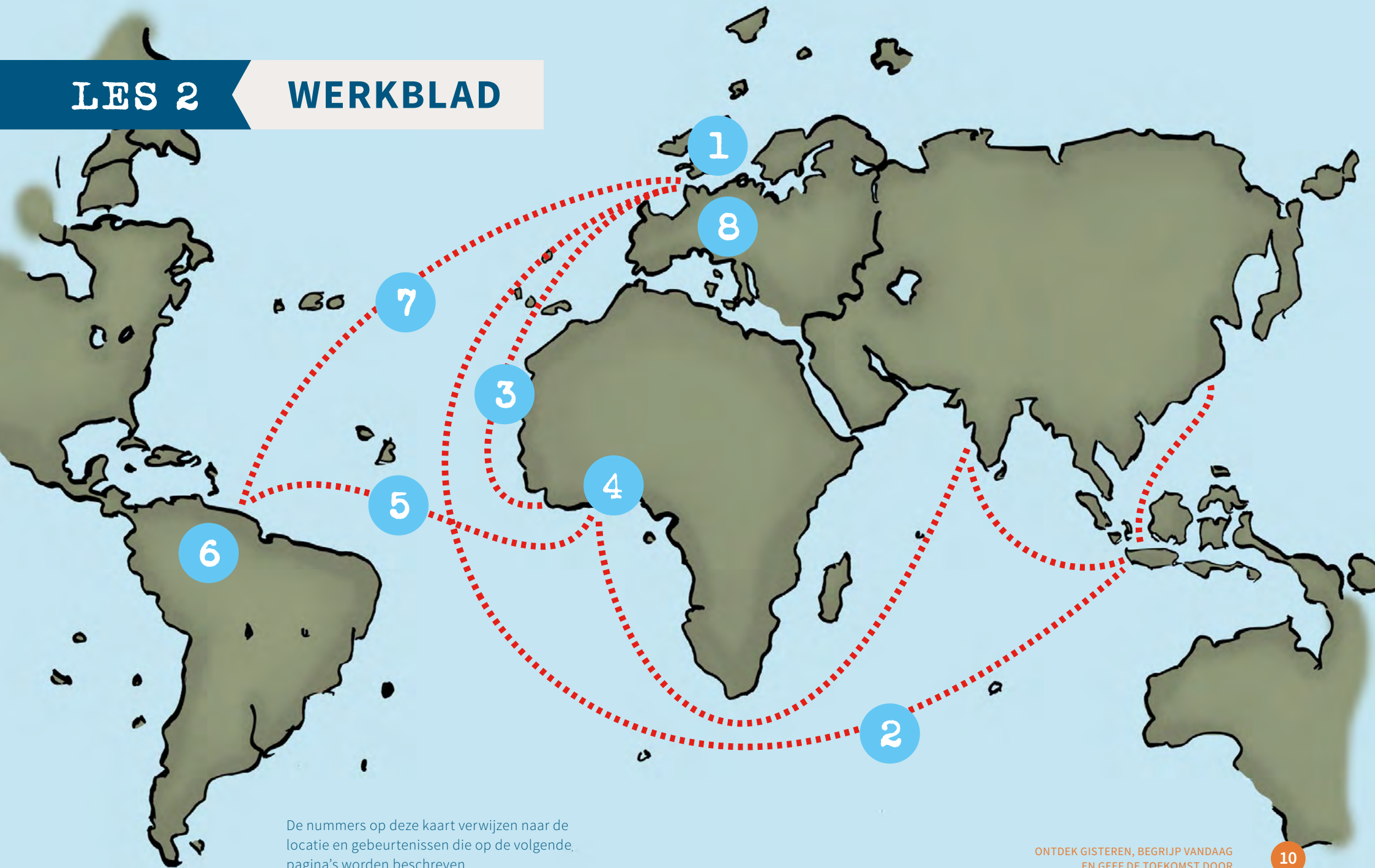
Heb je het
verhaal
gelezen?

Beantwoord
dan de
vragen op
pagina 6,
7 & 8.



LES 2

Op de volgende pagina's zie je enkele van de tekeningen die zojuist klassikaal zijn besproken. Bekijk deze en lees de informatie eronder. Over welke gebeurtenis van het slavernij-verleden gaat elke pagina? Bedenk een passende titel voor elke pagina en schrijf deze boven de tekst.



De nummers op deze kaart verwijzen naar de locatie en gebeurtenissen die op de volgende pagina's worden beschreven.



Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



Slavernij, wat is dat eigenlijk? Slavernij is werken zonder loon, en vaak onder slechte omstandigheden, voor een eigenaar die rijk wordt van het werk dat gedaan wordt. Iemand die in slavernij leeft, een slaaf, is dus een mens die onvrij is en niet zelf mag bepalen wat hij doet. Sommige mensen vinden het woord 'slaaf' niet goed, omdat het dan lijkt alsof je altijd al slaaf bent geweest. Dat is natuurlijk niet zo. Mensen worden door anderen tot slaaf gemaakt, door iemand die ze vertelt wie ze zijn en wat ze moeten doen. Daarom wordt ook vaak over 'slaafgemaakten' of 'tot slaaf gemaakten' gesproken.

Slavernij komt wereldwijd voor. Het is van alle tijden en het was lange tijd ook heel normaal. In Afrika bijvoorbeeld was het de normaalste zaak dat het stamhoofd zijn vijanden gevangen nam en tot slaaf maakte. De Nederlanders begonnen met slavernij nadat ze van de Portugezen hadden afgekeken hoe zij de slavenmarkten in Afrika afstruinden. Ze hoefden zelf geen mensen te 'vangen' maar kochten ze van slavenhandelaren in de havens van West-Afrika.

Vanuit onder andere de havens van Middelburg en Vlissingen voeren schepen uit die werden omgebouwd voor de slavenhandel. D' Elisabet Galy uit 1762 is een zeer bekend voorbeeld van een slavenschip. De schepen gingen naar West-Afrika om mensen te kopen. De slaafgemaakten werden naar Amerika gebracht en daar verkocht.

Ze werkten daar voor hun nieuwe eigenaren voor wie ze hard moesten werken op plantages. Dat zijn grote stukken grond waarop allerlei gewassen worden verbouwd, zoals: koffie, cacao, suiker, tabak of katoen. Zodra de gewassen van het land konden keerden de schepen terug naar Europa om de producten te verkopen. Veel mensen in Middelburg en Vlissingen hebben daar veel geld mee verdiend.



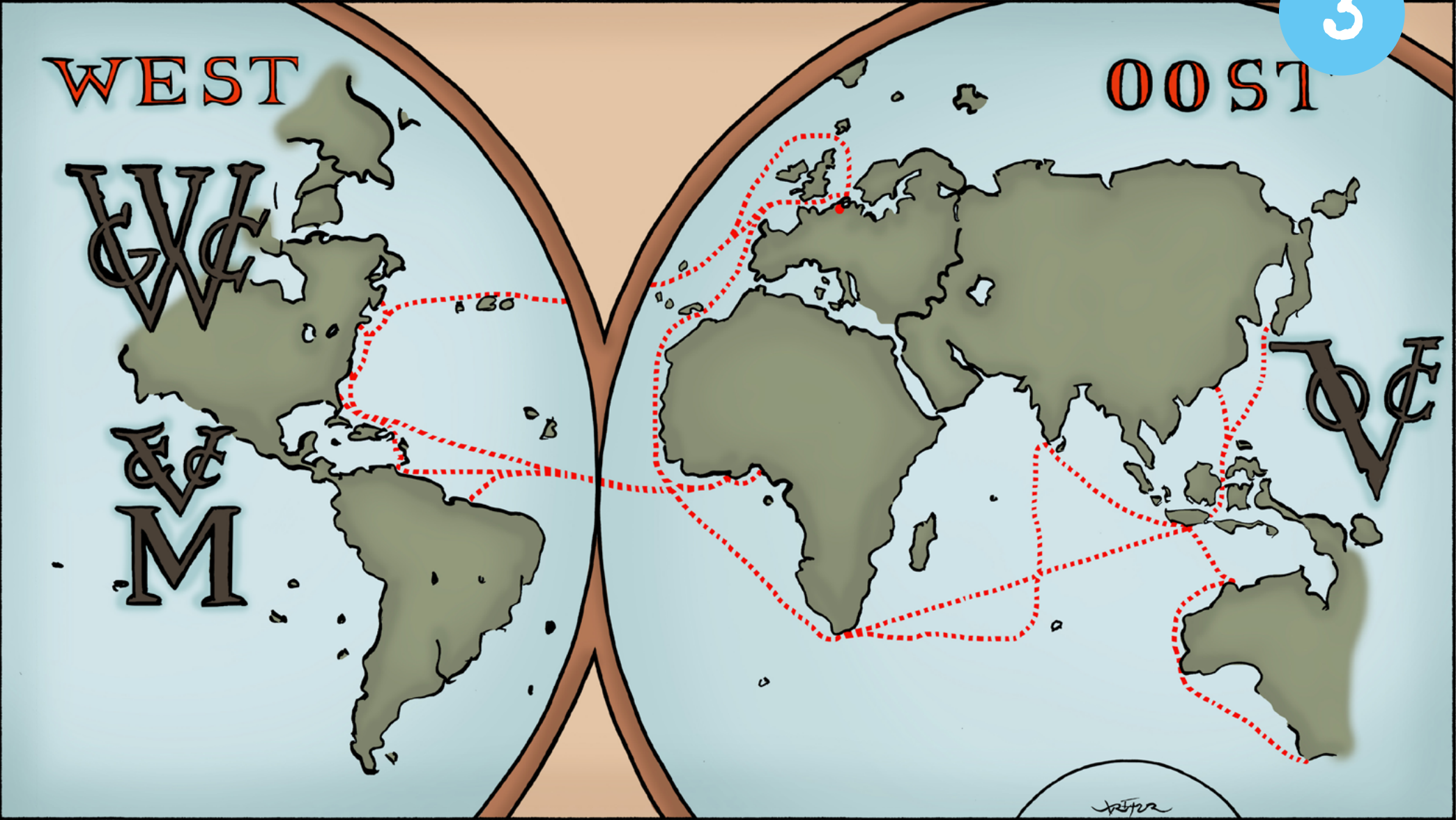
Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



Vanaf de late Middeleeuwen verdiende Nederland veel geld met de handel over zee in allerlei specerijen, zoals peper, kaneel en kruidnagel. Specerijen werden gebruikt om het eten lekkerder te maken of als geneesmiddel. Er gingen veel Nederlandse kooplieden naar Oost-Indië (het huidige Azië) om daar specerijen in te kopen. Daar zaten al die handelaren elkaar nogal in de weg. Ze boden tegen elkaar op waardoor de inkooprijzen steeds hoger werden. Als ze weer terugkwamen in Nederland om de specerijen te verkopen, waren er zoveel verkopers dat de verkoopprijzen juist steeds lager werden. Zo maakten de kooplieden dus minder winst. Daarom besloten ze om samen te werken en samen één compagnie te vormen. Zo werd in 1602 de Verenigde Oost-Indische Compagnie opgericht (VOC). Alleen de VOC mocht vanaf toen nog naar Oost-Indië varen om specerijen te kopen.

De VOC maakte in Oost-Indië ook gebruik van slaven. Dit konden zowel meegebrachte zwarte slaven zijn, als lokaal tot slaaf gemaakte mensen. De VOC had namelijk mensen nodig die allerlei werk konden doen, zoals het bouwen van verdedigingswerken, pakhuizen en kantoren, het laden en lossen van schepen, het graven van kanalen en grachten, het maken van wegen of het schoonmaken van huizen. Het ging meestal om eenvoudig werk.



Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



DE WIC (1621-1795)

De VOC voer naar Oost-Indië (Azië). Voor de handel met West-Indië (Midden-Amerika) werd in 1621 de WIC opgericht (West-Indische Compagnie). De WIC was het enige Nederlandse bedrijf dat naar West-Afrika, Noord-Amerika en Zuid-Amerika mocht varen om daar handel te drijven. Ook moest de WIC Spaanse en Portugese schepen veroveren die vol lagen met goud, zilver, koffie en suiker dat voor Europa bestemd was. Zo veroverde de Nederlander Piet Hein in 1628 de Spaanse zilvervloot. Hierdoor kon Spanje moeilijker oorlog voeren met Nederland, omdat ze minder geld hadden. De WIC stichtte in West-Indië grote plantages om allerlei gewassen te verbouwen zoals koffie, cacao, tabak en suiker. Deze gewassen werden daarna verkocht in Europa. Voor het werk op deze plantages maakte de WIC gebruik van slaafgemaakten. De WIC heeft maar liefst 800.000 mannen, vrouwen en kinderen gekocht van Afrikaanse slavenhandelaren. Deze tot slaaf gemaakt werden naar de veroverde gebieden

in Amerika gebracht, zoals Brazilië, Suriname of de Antillen, om daar op grote plantages te werken. Witte mensen en de oorspronkelijke inwoners, Indianen, konden dit werk niet goed aan of ze verzetten zich fel. Daarom moesten mensen uit Afrika dit werk doen. Zij waren veel sterker.

DE MCC (1720-1889)

Tot 1730 was de WIC het enige bedrijf dat zich mocht bezighouden met de slavenhandel tussen Afrika en Zuid-Amerika. Toen het slechter ging met de WIC gingen ook veel andere kooplieden zich daarmee bezighouden. De Vlissingse kooplieden handelden vaak alleen of in kleine groepjes. De Middelburgse kooplieden voegden zich in 1720 samen binnen de Middelburgsche Commercie Compagnie (MCC). Vanaf 1723 hield de MCC zich ook bezig met de slavenhandel en na 1730 verdiende de MCC hiermee het meeste geld. Vanuit de havens van Middelburg en Vlissingen voeren schepen uit die leken op het model van D'Elisabet Galy uit 1762. Ze gingen naar

Lees de tekst
en bedenk
een passende
titel.

Schrijf deze
boven de tekst
op de vorige
pagina.



West-Afrika om mensen te kopen. Zij werden tot slaaf gemaakt, naar Amerika gebracht en daar verkocht. Ze moesten voor hun nieuwe eigenaren werken op plantages. De schepen keerden naar Europa terug met allemaal producten. In 1807 stopte de MCC met de slavenhandel. In 1889 is de compagnie uiteindelijk opgeheven.



Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



De schepen die naar Afrika voeren waren volgeladen met spullen waarmee de slaafgemaakten gekocht konden worden van Afrikaanse kooplieden. Denk bijvoorbeeld aan producten zoals katoen, wapens en gereedschappen. De Afrikaanse kooplieden kwamen aan hun slaven doordat de lokale bevolking dorpen overviel en mensen gevangen nam. Deze gevangenen verkochten zij aan Afrikaanse kooplieden. Ze werden met kettingen aan elkaar vastgemaakt en zo tot slaaf gemaakt. Iemand kon bijvoorbeeld ook tot slaaf worden gemaakt, omdat hij zijn schulden niet kon betalen.

De slaafgemaakten werden naar verzamelplaatsen aan de kust gebracht. Eén van die verzamelplaatsen heette Fort El Mina in wat nu Ghana is. Mannen, vrouwen en kinderen werden hier opgesloten in de donkere en muffe kelder van het fort. Hier moesten

ze wachten totdat er een slavenschip kwam om hen mee te nemen. Voordat ze aan boord gingen van de Nederlandse schepen werden ze gebrandmerkt, zodat je kon zien wie de eigenaar was. Zo konden ze herkend worden als ze zouden ontsnappen. Wanneer het schip aankwam bij de kust kregen de slaafgemaakten eerst rust om weer op kracht te komen. Een uitgeruste en fitte slaaf bracht namelijk meer geld op dan een vermoeide. Ze werden goed bekeken en onderzocht, zodat de kooplieden geen miskoop deden.



Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



De WIC en MCC hadden in de beginjaren geen speciale slavenscheepen. De gewone handelsscheepen werden in Middelburg geladen met ruilproducten. Pas voor de kust van Afrika werden de schepen geschikt gemaakt voor het vervoer van slaven. Per schip konden er 100 tot 500 slaven worden vervoerd. Een timmerman bouwde hiervoor een extra dek. In het midden kwam een schot om mannen en vrouwen te scheiden. Ook werden er aparte ruimtes gebouwd waar ze moesten slapen.

De reis met een schip duurde lang en was zeer beangstigend. Zo kregen de slaafgemaakten een ketting om hun enkels en lagen ze dicht tegen elkaar aan in ruimtes waar het warm en te laag was om te zitten. Ze kregen weinig eten en moesten zwaar werk doen. Veel mensen werden ziek of overleden

zelfs. Tijdens verschillende slavenreizen kwamen de slaafgemaakten in opstand. Meestal lukte het de bemanning om het geweld te stoppen. Velen sprongen bij een opstand ook overboord, om te proberen de kust te bereiken. Maar op de stranden werden ze vaak weer opgevangen door slavenhalers.



Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



De meeste tot slaafgemaakten werkten op de plantages. Ze werden niet gezien als mensen maar als dieren. Daar maakten ze lange dagen op een suiker-, koffie- of katoenplantage. Het werk was zwaar, eentonig en gevaarlijk. Als de slaven niet hard genoeg werkten kregen ze zweepslagen. Omdat ze dus een vreselijk leven hadden op de plantages, kwamen velen in opstand. Ze gingen bijvoorbeeld traag werken, voerden de opdrachten niet goed uit, verwaarloosden het vee, overtraden de regels, of zwierven rond in de nacht. Ook hielden ze zang- en dansfeesten of maakten ze samen instrumenten. Zo lieten ze zien dat ze ondanks het slechte leven ook strijdbaar waren. Ze verstopten soms ook boodschappen in christelijke liederen om in het geheim een vlucht voor te bereiden, of de plantage-eigenaren belachelijk te maken.

Een belangrijke slavenleider was Tula. Hij bevrijdde in 1795 op Curaçao heel veel slaafgemaakten en trok met hen naar de stad om een einde te maken aan de slavernij. Ze vochten heel hard, maar konden niet op tegen de geweren van de soldaten. Toen ze vluchtten werden ze verraden en gedood. Een andere manier van verzet bestond uit het weglopen van de plantages. Soms werden slaafgemaakten door hun meesters naar het bos gestuurd om daar hout te kappen. Dan kwamen ze gewoon niet meer terug. Vluchten was vaak ook niet het grootste probleem, eten en bescherming vinden wel. En als ze toch gepakt werden, waren de straffen zeer wreed. Velen kwamen na verloop van tijd dus toch weer terug. De grootste kans om de tocht door het bos te overleven, was door samen te werken en kleine dorpen te stichten: de Marrondorpen. Een weggelopen slaaf werd namelijk 'marron' genoemd. Dit woord komt van het Spaanse woord 'cimarron', wat ontsnapt vee betekent.



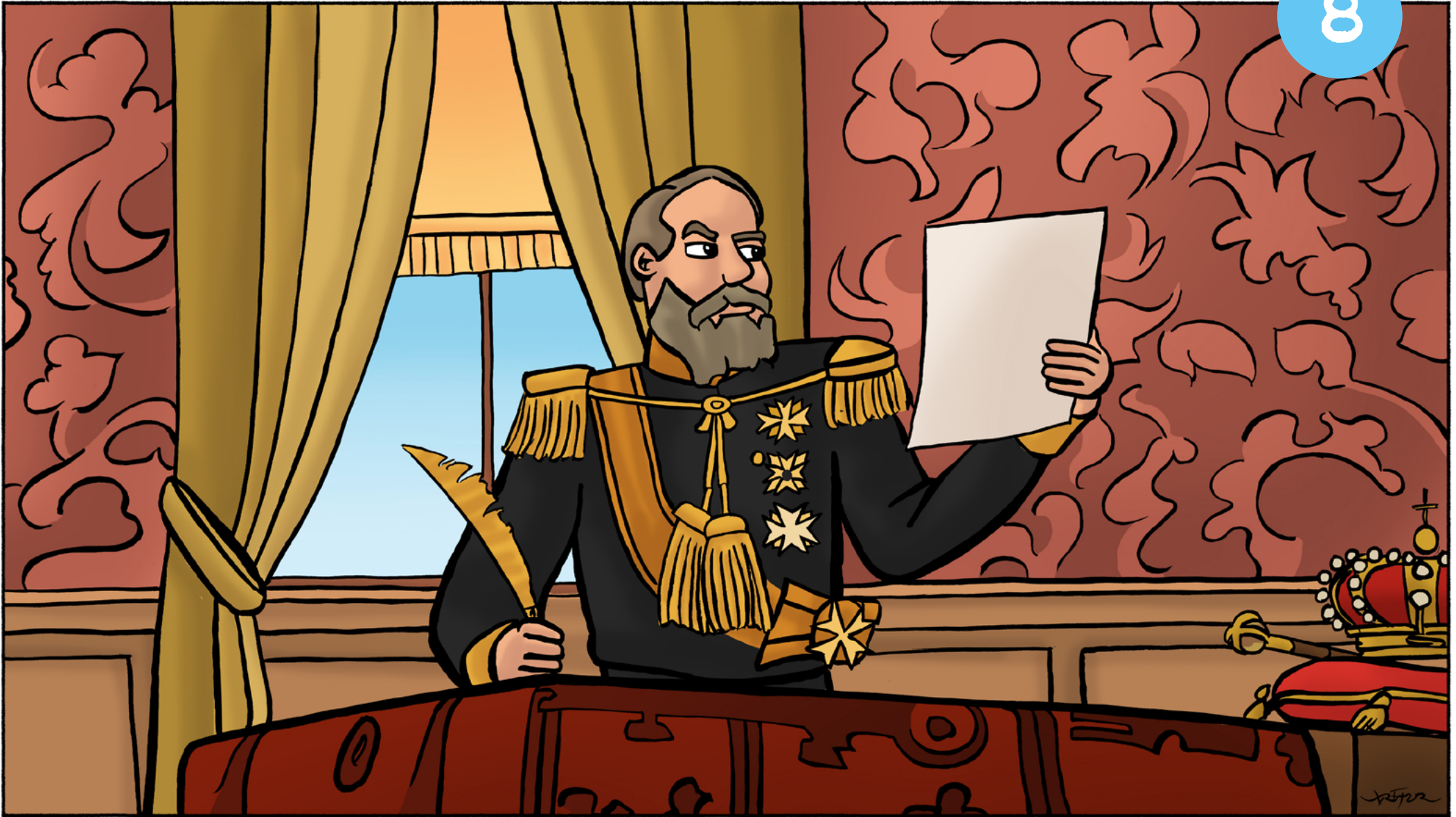
Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



Een groot deel van de handel die in de Nederlandse havens aankwam, is verdiend door slavenarbeid in de Atlantische wereld. Belangrijke producten die vanuit Suriname naar Nederland gingen waren bijvoorbeeld: koffie, katoen, cacao en hout. Nederland verdiende daar dus veel geld mee, maar de mensen die hiervoor hebben gewerkt hebben een zwaar en slecht leven gehad. De eigenaren van de tot slaafgemaakten vonden slavernij heel normaal. Ze hadden mensen nodig die het werk konden doen en zo maakten de slaafgemaakten zich heel nuttig. Maar het leven dat deze mensen hadden was natuurlijk heel verschrikkelijk. Uiteraard had niet iedere Nederlander hier schuld aan, maar er waren wel veel Nederlanders bij betrokken. Veel gebouwen in bijvoorbeeld Vlissingen en Middelburg zijn voor een deel gebouwd met geld dat is verdiend door de slavernij. Het Lampsinshuis in Vlissingen waar het Zeeuws maritiem muZEEum is gevestigd, is bijvoorbeeld gebouwd met geld dat onder andere is

verdiend met de slavernij. Hier woonde vroeger Cornelis Lampsins, een man die veel plantages bezat in West-Indië. Gelukkig vertellen ze tegenwoordig in het muZEEum hoe dit vroeger allemaal ging.



Lees de tekst en bedenk een passende titel.

Schrijf deze boven de tekst hiernaast.



Uiteindelijk heeft Nederland de slavenhandel en de slavernij afgeschaft. Doordat er steeds meer mensen in opstand kwamen, zag Nederland in dat dit nooit meer mocht voorkomen. In 1814 is uiteindelijk de slavenhandel afgeschaft en op 1 januari 1860 begon Nederland met het afschaffen van de slavernij in Oost-Indië. Op 1 juli 1863 werd de slavernij afgeschaft in Suriname en op de Antillen. Na de afschaffing in 1863 moesten de slaafgemaakten nog verplicht 10 jaar op de plantages werken. Pas in 1873 waren ze echt vrij. Nederland moest voor elke slaaf 300 gulden betalen aan de eigenaar (ongeveer €135,-). Dit was een schadevergoeding, omdat de eigenaren nu geen gebruik meer konden maken van de slaafgemaakten. Vanaf dat moment moesten de eigenaren nieuwe werknemers zoeken die ze ook netjes moesten betalen voor het werk. Deze mensen kwamen vooral uit China, India en Oost-Indië.

De herdenking van de afschaffing van de slavernij op 1 juli 1863 in Suriname en de Antillen noemen we Ketikoti. Ketikoti betekent: 'Verbroken Ketenen'. Elk jaar wordt het Ketikoti Festival op 1 juli gehouden en staan we stil bij dit vreselijke verleden. We vieren de vrijheid, gelijkheid en verbondenheid. Op het festival is iedereen welkom. In Nederland wordt Ketikoti sinds 2002 gevierd in Amsterdam. Sinds 1 juli 2002 staat hier het Nationaal Monument Slavernijverleden. Veel Nederlanders uit Suriname zijn nog verre familie van de Afrikaanse slaafgemaakten. Daarom is het zo belangrijk dat er in Nederland een plek is om deze familieleden te herdenken.



LES 3

LES 3

KEUZE OPDRACHT

Welke opdracht kies jij?

Bedoeling is dat je in deze opdracht laat zien, vertelt of beschrijft:

- o wat je geleerd hebt over het Zeeuws slavernij-verleden.
- o wat jouw wensen en ideeën zijn om in een toekomst te leven zonder discriminatie en slavernij.

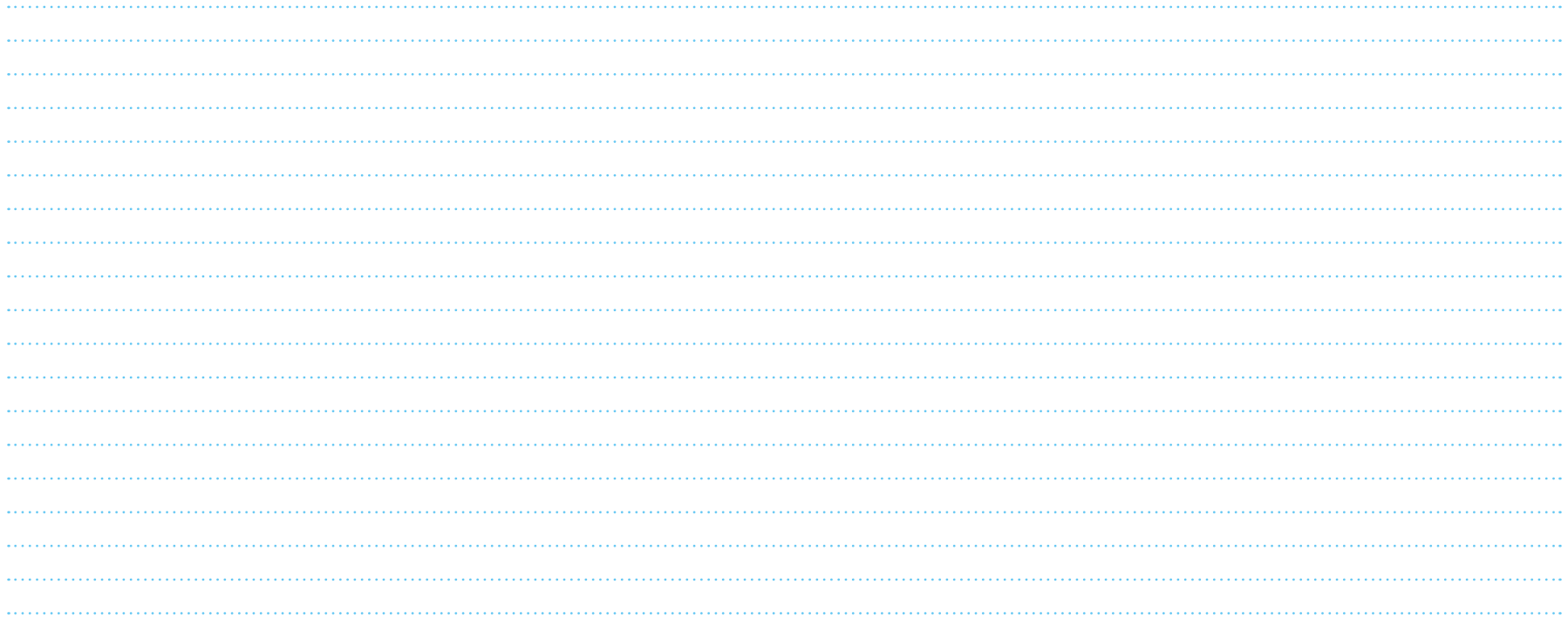
De afgelopen lessen heb je van alles geleerd over het Zeeuws slavernijverleden.

Als afsluiting van deze lessen ga je nu een opdracht maken waarbij je mag kiezen uit:

- A Het schrijven van een **lied of rap**
- B Het schrijven van een **gedicht**
- C Het maken van **stripverhaal**
- D Het maken van een **schilderij of poster**
- E Het maken van een **filmpje**
- F Het bedenken en uitvoeren van een **dans act**



Voor het maken van deze opdracht of voor het opschrijven van jouw ideeën kun je gebruik maken van dit werkblad.



A large rectangular area with a blue border and horizontal dotted lines for writing.

A large rectangular area with a blue border and horizontal dotted lines, intended for writing.

Onderdeel van:

zeeuws maritiem

M U
Z E E
W N

Ontdek **gisteren**,
begrijp **vandaag**
en geef de
toekomst door.

Een lessenserie over het Zeeuws slavernijverleden,
een project van het Zeeuws maritiem muZEEum in Vlissingen.

www.muzeem.nl

communicatie@muzeem.nl o +31 (0)118 - 412 498

Conceptontwikkeling en realisatie: Komvoor BV o **Publicatie:** Februari 2021

Educatieve teksten: Marieke ten Berge o **Met medewerking van:** Maria Reinders-Karg en Andrea Kieskamp

Illustraties: Arthur Scheijde o **Vormgeving:** Eva Selij